

DOI:10.26104/NNTIK.2023.45.38.066

Таникулова А.М.

**КОЛЛЕДЖДИН СТУДЕНТТЕРИНИН ДОЛБООРДУК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРЫН
КАЛЫПТАНДЫРУУНУН ПЕДАГОГИКАЛЫК ШАРТТАРЫН ИШКЕ
АШЫРУУДА ПРАКТИКАЛЫК ИШ-ЧАРАНЫ УЮШТУРУУ**

Таникулова А.М.

**ОРГАНИЗАЦИЯ ПРАКТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРИ РЕАЛИЗАЦИИ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОЕКТНЫХ
КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА**

A. Tanikulova

**ORGANIZATION OF PRACTICAL ACTIVITIES IN THE IMPLEMENTATION
OF PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF PROJECT
COMPETENCIES OF COLLEGE STUDENTS**

УДК: 37:337:337.12.001.89

Бул макалада Колледждин студенттеринин долбоордук-изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн калыптандыруунун педагогикалык шарттарын ишке ашыруу боюнча практикалык иш-чараны уюштуруу маселелери каралган. Колледждин студенттерине долбоордук-изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандырууну ишке ашыруу процессинде социалдык чөйрөдө эң көп талап кылынган илимий-изилдөө, долбоорлоо жана коммуникация компетенцияларына комплекстүү мамиле кылуу жана келечекте педагогика адистерин долбоордук-изилдөөчүлүк компетенциясын калыптандыруунун эффективдүү инструментин табуу жана сыноо зарыл болгон. Көпчүлүк учурларда, бул изилдөө Кыргызстандын педагогикалык окуу жайлары үчүн салттуу болгон, илимий-изилдөө иштерине жана студенттик окуунун өзүнчө багыттары катары практикага так бөлүнүүнүн алкагында ишке ашат. Мындай бөлүштүрүү, бир жагынан, окутуучуларга да, студенттерге да өз күч-аракеттерин изилдөөнүн белгилүү бир тармагына – изилдөөгө же практикага топтоштурууга мүмкүндүк берет. Бирок, натыйжада ар бир тармактагы көйгөйлөрдү чечүүгө убакыттын жетишсиздиги, алардын ар бирине кошумча сааттар талап кылынган көрүнүп турат.

Негизги сөздөр: педагогика, методика, сабак, окуу, окутуу, тармак, саат, предмет, колледж, студент.

В данной статье рассматриваются организационные вопросы практического мероприятия по реализации педагогических условий формирования проектно-исследовательской компетентности студентов колледжа. В процессе формирования проектно-исследовательской компетентности студентов колледжей необходимо было комплексно подойти к исследовательским, проектным и коммуникативным компетенциям, которые наиболее востребованы в социальной среде, а также найти и апробировать эффективный инструмент развития проектно-исследовательской компетентности педагогических специалистов в будущем. В большинстве случаев данное исследование проводится в рамках четкого разделения на исследования и практику как отдельные направления обучения студентов, традиционного для педагогических учебных заведений Кыргызстана. Такое разделение, с одной стороны, позволяет как преподавателям, так и студентам сконцентрировать свои усилия на конкретной области обучения – исследованиях или практике.

Ключевые слова: педагогика, методика, урок, учеба, преподавание, направление, час, предмет, колледж, студент.

This article discusses organizational issues of a practical

event to implement pedagogical conditions for the formation of design and research competence of college students. In the process of developing the design and research competence of college students, it was necessary to take a comprehensive approach to research, design and communication competencies that are most in demand in the social environment, as well as to find and test an effective tool for developing the design and research competence of teaching specialists in the future. In most cases, this research is carried out within the framework of a clear division between research and practice as separate areas of student learning, traditional for pedagogical educational institutions in Kyrgyzstan. This division, on the one hand, allows both teachers and students to concentrate their efforts on a specific area of study - research or practice.

Key words: pedagogy, methodology, lesson, study, teaching, direction, hour, subject, college, student.

Колледждин студенттерине долбоордук-изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандырууну ишке ашыруу процессинде социалдык чөйрөдө эң көп талап кылынган илимий-изилдөө, долбоорлоо жана коммуникация компетенцияларына комплекстүү мамиле кылуу жана келечекте педагогика адистерин долбоордук-изилдөөчүлүк компетенциясын калыптандыруунун эффективдүү инструментин табуу жана сыноо зарыл болгон. Көпчүлүк учурларда, бул изилдөө Кыргызстандын педагогикалык окуу жайлары үчүн салттуу болгон, илимий-изилдөө иштерине жана студенттик окуунун өзүнчө багыттары катары практикага так бөлүнүүнүн алкагында ишке ашат. Мындай бөлүштүрүү, бир жагынан, окутуучуларга да, студенттерге да өз күч-аракеттерин изилдөөнүн белгилүү бир тармагына - изилдөөгө же практикага топтоштурууга мүмкүндүк берет. Бирок, «...натыйжада ар бир тармактагы көйгөйлөрдү чечүүгө убакыттын жетишсиздиги, алардын ар бирине кошумча сааттар талап кылынган көрүнүп турат. Кошумчалай кетсек, бүгүнкү күндө практикага, изилдөөгө жана окутууга мындай бөлүштүрүү ишмердүүлүктүн бирдиги жана компетенттүүлүк, жалпысынан компетенттүүлүк мамиле жөнүндөгү заманбап концептуалдык идеяларга карама-каршы келет жана окутуунун белгилүү бир синтетикалык

формасын талап кылат» [1, 137-б.].

2022-жылы колледждин окуу процессине акырына чейин долбоордук жана илимий иш-чараны иштеп чыгып, ийгиликтүү ишке ашырдык. Колледждин студенттерине долбоордук-изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандырууну ишке ашыруу процессинде иш-чаранын структурасын жана механизмдерин иштеп чыгуу, долбоорлоо жолунда илимий-практикалык колдоонун зарылчылыгы менен шартталган: өз алдынча изилдөөлөрдү баштоо, пландаштыруу жана ишке ашыруу жумуштары аткарылды. Долбоорлоо-изилдөө эксперименттик иш-чара төмөнкү негизги милдеттерди

1) «Илимий изилдөө негиздери» жана «Методдор жана инструменттер» дисциплиналарынын практикалык уландысы катары илимий долбоорду биргелешип (колледждин окутуучулар жана студенттери) демилгелөө жана пландаштыруу;

2) Идеялардан жана гипотезалардан практикалык сунуштарды иштеп чыгууга жана окутуунун мазмунунун долбоорун же билим берүү уюмун (процессин) башкаруу долбоорун иштеп чыгууга чейин ар бир колледждин студентинин изилдөөлөрүн илимий жактан камсыз кылуу;

3) Колледждин студенттеринин категориялык

илимий аппаратын жакшыртуу менен иштөө көндүмдөрүн өнүктүрүү, заманбап изилдөө технологияларын өздөштүрүү;

4) Колледждин студенттеринин коммуникативдик компетенцияларын өнүктүрүү, биринчи кезекте илимий баяндама жасоо, суроо берүү жана жооп берүү, өзүнүн илимий көз карашын аргумент менен коргой билүү.

Биз эксперименттик иш-чаранын негизги милдеттери долбоордук жана илимий-изилдөө ишмердүүлүгүн калыптандыруу жана бекемдөө тегиздигинде экендигин баса белгилейбиз, бул аны студенттердин илимий изилдөө иштеринин негиздерин гана эмес, ар биринин мазмуну болгон реалдуу практиканы өздөштүрүүнүн куралы болуп калары шексиз [3]. Мисалы, билим берүү процессинде долбоордук иш-чараларды уюштуруу негизинде эмпирикалык изилдөө жүргүзүлдү. Бул багытта билим берүү процессинде долбоордук иш-чараларды уюштуруу боюнча натыйжалуулуктун көрсөткүчтөрүн, баалоо системасын жана сунуштарды иштеп чыктык. Ал иштелип чыккан эксперименталдык иш-чаранын жыйынтыгын жана негизги көрсөткүчтөрүн төмөнкү таблицадан көрө алабыз (1-табл.).

1-таблица

Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин кесиптик колледжинин студенттеринин долбоордук-изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандыруунун педагогикалык шарттары боюнча эксперименталдык иш-чаранын жыйынтыгы жана негизги көрсөткүчтөрү

№		2019	2020	2021	2022	2023
1.	Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин кесиптик колледжинин студенттеринин саны	162	170	172	190	191
2.	Эксперименталдык иш-чарага катышкан студенттердин саны	112	98	116	120	124
3.	Жогорку деңгээлде баа алган студенттердин саны	19	12	22	24	32
4.	Орто деңгээлде баа алган студенттердин саны	53	62	55	65	71
5.	Билим берүү процессинде долбоордук иш-чараларды уюштуруу боюнча натыйжалуулуктун көрсөткүчтөрү (10 баллдык система менен)	6	6	5	7	7
6.	Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин кесиптик колледжинин мугалимдеринин катышуусунун саны	4	2	4	5	5

Ал иштелип чыккан эксперименталдык иш-чаранын жыйынтыгы боюнча Ош шаарындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин кесиптик колледжинин 1-курстун студенттери, эреже катары, эксперименталдык иш-чарада байкоочу болуп саналат, бирок комментарий берип, суроолорду түзө алышат. Бул аларга изилдөөнүн темасын жакшыраак аныктоого, категориялык илимий аппаратты өз темаларына колдонуунун шарттарын тактоого жана андан аркы талкууга кантип даярдануу керектигин түшүнүүгө мүмкүндүк берет. Бардык студенттер семинарга өздөрүнүн изилдөөлөрүнүн көйгөйлөрү жана жүрүшү тууралуу баяндамалары менен активдүү катышып, илимий жетекчинин, колледждин окутуучуларынын жана башка катышуучулардын суроолоруна жана комментарийлерине жооп беришет. Ар кандай курстардын

студенттеринин жамааттык катышуусу алардын ортосундагы илимий жана практикалык өз ара аракеттенүү процесстерин, өз ара баа берүүнү, салыштырууну, колдоону жана кызматташууну камсыздай турганын белгилей кетели. Мындан тышкары, мындай катышуу алардын кесиптик горизонтторун жана илимий изилдөө аппаратын кыйла кеңейтет [4].

Колледждин студенттеринин эксперименталдык иш-чарага катышуусу алардын ишин пландаштырууда да, пландарды өз убагында ишке ашырууга умтулууда да стимулдаштыруучу таасирге ээ экенин танууга болбойт, бирок бир аз даражада колледждин студенттеринин илимий кабыл алуусу иштин жүрүшүнө мониторинг жүргүзүүнүн куралы катары иштейт. Бирок, биринчи кезекте, эксперименталдык иш-чара колледждин студенттеринин илимий ишмердүүлүгүнүн бир түрү

болуп саналат, анткени изилдөө предмети – бул реалдуулукта колледждин студенттеринин болгон уюштуруучулук же педагогикалык мүнөздөгү көйгөйү.

Ар бир эксперименттик иш-чаранын түзүмү төрт негизги компоненттин ырааттуулугунан турат, же иш-чарада аткарылуучу иш-аракеттер:

- баяндама, колледждин студенттеринин илимий долбоорунун этабынын/секциясынын презентациясы (визуализациясы);

- колледждин студенттери тарабынан берилген жыйынтыктарды жамааттык талдоо;

- аткарылган ишти критериалдык баалоо;

- кийинки этап үчүн тапшырманы иштеп чыгуу.

Биринчи этапта (презентация) бардык колледждин студенттери даярдалган баяндаманы беришет. Колледждин студенттери доклады формалдуу да (баяндама үчүн убакыт 15 мүнөт, 5 мүнөт - суроолорго жооптор) жана мазмундук талаптарга (сөздүн тактыгы, цитаталардын тууралыгы, өздөштүрүү) да коюлат. Изилдөө темасынын концептуалдык жана категориялык аппаратынын, изилдөө темасынын чечилип жаткан изилдөө милдеттерине шайкештиги, изилдөө ыкмаларын негиздүү тандоо, өз көз карашынын пайдасына аргумент бере билүү мааниге ээ. Бул критериалдык баалоо этабында иштин абалын, изилдөөнүн сапатын жана колледждин студенттеринин катарлар менен иштөөгө же андан аркы ишти улантууга даярдыгын объективдүү баалоого мүмкүндүк берет.

Экинчи этапта отчетто берилген жыйынтыктарга жамааттык талдоо жүргүзүлөт. Эреже катары, жамааттык талдоо концептуалдык аппаратты, иштин түрлөрү менен изилдөөнүн бөлүктөрүнүн ортосундагы өз ара байланышты, сандык же сапаттык куралдарды тандоонун жүйөсүн, тандап алуу, иштин колдонмо мүнөзүн тактоо үчүн суроолор менен берилет. Талкууга катышуу студентке изилдөөнүн эң аялуу жана көйгөйлүү жерлерин түшүнүү мүмкүнчүлүгүн берет, ага өз позициясын айкыныраак негиздөөгө мүмкүндүк берет, башка эксперттер тарабынан сунушталган альтернативалуу көз караштарды талдоо, кабыл алуу же негиздүү четке кагууга үйрөтөт.

Мындан тышкары, жамааттык талкууга катышуу студенттердин бардык байкоочуларына болуп жаткан окуяларды өз изилдөөлөрүнүн темасы жана предмети менен байланыштырууга, анын көйгөйлөрүн, мүмкүнчүлүктөрүн жана чектөөлөрүн жакшыраак түшүнүүгө мүмкүндүк берет. Төртүнчү этапта сунушталган материалдардын мазмунуна, талкуунун жүрүшүнө, студент жана анын жетекчиси тарабынан жасалган иштин жыйынтыгы боюнча корутундуларга ылайык жазуу жүзүндө белгиленген мөөнөттө аткарыла турган тапшырма түзүлөт.

Ошентип, эксперименттик иш-чара ырааттуу жана циклдик түзүмү толугу менен өз алдынча изил-

дөөлөрдү долбоорлоо жолунда илимий жана практикалык колдоо максатын ишке ашырууга багытталган. Эксперименттин бардык катышуучулары үчүн коомдук талкуулар жана баалоо критерийлеринин ачыктыгы магистранттардын долбоорлоруна жана илимий ишмердүүлүгүнө баа берүүнүн субъективдүүлүгүн минималдаштырууга мүмкүндүк берет, ошондой эле илимий долбоорду ишке ашырууда алардын көбүрөөк көз карандысыздыгына жана жоопкерчилигине көмөктөшөт. Ар бир колледждин студентинин долбоордук жана илимий иш-аракеттери экспериментке милдеттүү түрдө катышууну талап кылат, алардын ар бири тематикалык мүнөзгө ээ, изилдөө жолундагы прогрессти жана натыйжаларды чагылдырат.

Ошентип, 2019-жылдан 2023-жылга чейинки мезгилде эксперименттик иш-чараны ишке ашыруу окуу-тарбиялык милдеттердин ар түрдүү комплекстүү чечууну айкалыштырган окуучулардын окуусунун өзгөчө коллективдүү формасы экендигин көрсөттү жана иштеп чыгуу жана тестирлөө ал колледждин студенттери үчүн алардын прикладдык аналитикалык ишмердүүлүгүнүн продуктуларын стимулдаштыруу жана формалдаштыруу үчүн жогорку эффективдүү окуу куралы гана эмес, ошондой эле ресурстарды чындоонун жана жаңы пайда болгон илимий чөйрөнүн айланасында эксперименталдык илимий коомчулукту консолидациялоонун жолу экендигин көрсөттү.

Заманбап педагогикалык изилдөөлөрдө «изилдөө компетенттүүлүгү» түшүнүгүн аныктоодо ар кандай ыкмалар бар. А.В. Хуторскийдин айтымында, илимий компетенттүүлүк – бул субъекттин илимий-изилдөө ишмердигин сапаттуу ишке ашырууга теориялык жана практикалык даярдыгы [5]. Н.Б. Шумакова изилдөө компетенттүүлүгүн билимдердин, идеялардын, иш-аракеттердин программасы, баалуулуктардын жана мамилелердин тутумунун жыйындысы катары карайт [6]. Н.Н. Абакумов изилдөө компетенттүүлүгү студенттердин изилдөө жана таанып-билүү иш-аракеттеринин жүрүшүндө калыптанып, аларга жаңы билимдерди жана иш-аракеттердин ыкмаларын өздөштүрүүгө мүмкүндүк берет деп эсептейт [7].

Ошентип, илимий-изилдөө компетенттүүлүгү илимий ишмердүүлүктү жемиштүү жүргүзүүгө даярдыгы жана жөндөмдүүлүгү менен мүнөздөлгөн адамдын интегративдик сапаты катары аныкталат. Илимий компетенттүүлүк изилдөө ишмердүүлүгүнүн процессинде калыптанат. Көпчүлүк изилдөө ишмердүүлүгүн жаңы натыйжаларды, маалыматтарды жана билимдерди алуу процесси деп түшүнүшөт. И.В.Блауберг, А.В.Леонтович, Е.А. Полянина илим-изилдөө иш-аракетин технология катары, анын ичинде өз ара байланышта болгон методдордун жана ыкмалардын системасын, окуу процессин уюштуруунун формаларын карайт [8; 9; 10]. Алар изилдөө технологиясынын этаптарын аныкташкан:

- маселени формулировкалоо;
 - теориялык мазмунду изилдөө;
 - изилдөө ыкмаларын, формаларын жана алгоритмдерин тандоо;

- аракеттин изилдөө ыкмаларын өздөштүрүү;
 - өзүбүздүн изилдөөбүздүн жүрүшүндө алынган материалдарды чогултуу, анализдөө жана синтездөө.

2-таблица

Б. Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин кесиптик колледжинин студенттеринин долбоордук-изилдөөчүлүк компетенцияны калыптандыруунун педагогикалык шарттары боюнча эксперименттик иш-чаранын жогоруда белгиленген түрлөрү боюнча салыштырма салмагы, % менен

№		2019	2020	2021	2022	2023
1.	Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек Эл аралык университетинин кесиптик колледжинин студенттеринин салыштырма саны - бардыгы	100	100	100	100	100
2.	Долбоорлук-изилдөөчүлүк маселени формулировкалоо	4,4	6,1	7,5	6,2	7,1
3.	Долбоорлук-изилдөөчүлүк боюнча теориялык мазмунду изилдөө;	57,7	57,8	56,5	57,7	58,7
4.	Долбоорлук-изилдөөчүлүк боюнча изилдөө ыкмаларын, формаларын жана алгоритмдерин тандоо	17,0	15,2	15,0	15,0	13,2
5.	Долбоорлук-изилдөөчүлүк боюнча аракеттин изилдөө ыкмаларын өздөштүрүү	20,9	20,9	20,9	21,1	21,0

Илимий-изилдөө иштерин жүргүзүү процесси студенттер тарабынан тиешелүү аракеттердин жардамы менен ишке ашырылат. Илимий-изилдөө иш-аракетинин процессинде студенттердин өздөштүргөн изилдөө иш-аракеттери изилдөө жөндөмү деп аталат. Студенттердин изилдөө көндүмдөрү төмөндөгү көндүмдөрдү камтыйт:

- гипотезаларды алдыга коюу жана негиздөө;
- иштин максатын коюу;
- маселени чечүү жолун пландаштыруу;
- берилген кырдаалдын шарттарын талдоо;
- суроолорду түзүүгө, эмне изделип жатканын жана берилгенин аныктоого;
- өз алдынча түзүлгөн план боюнча эксперименталдык иштерди жүргүзүүгө, себеп-натыйжа байланыштарын орнотууга;
- натыйжаны талдоо;
- корутундуларды түзүүгө, изилдөөнүн жүрүшүндө алынган маалыматка баа берүүгө;
- процесстердин мүмкүн болгон мындан аркы өнүгүшүн болжолдоо, жаңы шарттарда алардын өнүгүшү жөнүндө божомолдорду жасоо жана башкалар.

Адабияттар:

1. Сартбекова Н.К. Педагогические условия формирования коммуникативной компетентности будущих инженеров. / Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук 10.10.2016. 136-137 с. www.publikacia.net.
2. Сартбекова Н.К. Инновационные подходы в преподавании английского языка. / Жаңылыктар-Вести-News. / Науч. инф. журнал «Наука и инновационные технологии»

№4/2018 (4). 18-20 с.

3. Сартбекова Н.К., Таникулова А.М. Проблемы формирования проектно-исследовательской компетенции студентов колледжа Кыргызстана / Науч. информ. журнал «Наука и инновационные технологии» №2/2019 (4). - С. 269-273.
4. Сартбекова Н.К., Чыланбекова Н. К вопросу интеграции цифрового обучения в процессе преподавания английского языка/ISSN 1694-7762. Науч. информ. журнал «Наука и инновационные технологии» №3/2020 (4). - С. 236-242.
5. Хуторской А.В. Компетентностный подход в школе: от проектирования к реализации / А.В. Хуторской // Диалог культур и партнерство цивилизаций: VIII Международные Лихачевские научные чтения, 22-23 мая 2008 г. – СПб.: Изд-во СПб ГУП, 2008. – С. 456-458.
6. Шумакова Н.Б. Развитие творческой активности школьников / Н.Б. Шумакова. – М.: Педагогика, 1991. – 271 с.
7. Абакумова Н.Н. Диагностика и мониторинг инновационных изменений в образовании. / Учеб. пос. /Абакумова Н.Н. / Учебники и учебные пособия для вузов: Томский государственный университет, 2011 г. Объем: 202 с.
8. Блауберг И.В. Изучение научной дисциплины как один из способов комплексного исследования науки. / И.В. Блауберг, Э.М. Мирский, В.Н. Садовский. // Проблемы деятельности ученого и научных коллективов. - Л.М. [б.и.], 1979. - Вып. VII. - С. 48-61.
9. Леонтович А.В. Об основных понятиях концепции развития исследовательской и проектной деятельности учащихся // Исследов. работа школьников, 2003. № 4. - С. 18-24.
10. Полянина Е.А. Кругок «Юный корреспондент» как средство развития коммуникативной компетентности старшеклассников // Образовательная социальная сеть nsportal.ru, 2014. [Электронный ресурс]. // URL: <https://nsportal.ru/shkola/russkiy-yazyk/library/2014/03/13/kruzok-yunyy-korrespondent-kak-sredstvo-razvitiya> (дата обр.: 20.11. 2020).